

Okul Öncesi Dönem Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimlerine Yönelik Kullanılan Öğretim Stratejileri

Prof. Dr. Yasemin Aydoğan*

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Ankara / Türkiye,
yaseminaydogan@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-6086-5992

Dr. Öğr. Üyesi Şermin Metin

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Gaziantep / Türkiye,
sermin.metin@hku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5984-6359

Arş. Gör. Dr. Zerrin Mercan

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, Gaziantep / Türkiye,
zerrin.mercan@hku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9263-4363

Öz

Kendilerine özgü fiziksel, zihinsel, sosyal ve kişilik özelliklerine sahip olan üstün yetenekli çocuklar, bu farklılıklarından dolayı akranlarından niteliksel olarak farklı yollarla dünyayı deneyimlerler ve öğrenirler. Üstün yetenekli çocuklar bahsedilen özellikleri ve geliştirilebilir potansiyelleri sebebiyle, normal programlar yoluyla sağlanamayacak geniş kapsamlı eğitim olanaklarına ihtiyaç duyarlar. Bu çocukların eğitimlerine yönelik farklı yaklaşım ve modeller bulunmaktadır. Ancak okul öncesi yıllarda

* Sorumlu Yazar. Tel: +90 224 294 00 00

üstün yetenekli çocuklara yönelik öğretim modellerinin uygulamaya aktarılması sınırlıdır. Bu nedenle çalışmada dünyada ve Türkiye’de üstün yetenekli çocuklara yönelik okul öncesi dönemde uygulanan sınıf içi öğretim stratejilerinin incelenmesi ve mevcut durumun ortaya konması amaçlanmıştır. Tarama modelinin kullanıldığı ve doküman incelemesi yapılarak verilerin toplandığı araştırmanın çalışma grubuna, 1990-2017 yılları arasında okul öncesi dönem üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik öğretim stratejilerini içeren araştırma makaleleri dâhil edilmiştir. Bu kapsamda konuyla ilgili olduğu tespit edilen 11 araştırma makalesi incelenmiştir. Elde edilen bulgulara beş araştırmanın Amerika’da, iki araştırmanın İsrail’de ve birer araştırmanın ise Hollanda, Türkiye, Kanada, Tayvan, Avusturya’da yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmalar arasında iki çalışma boylamsal çalışmadır ve zenginleştirilmiş sınıf içi uygulamalar analiz edilmiştir. Yapılan diğer çalışmalarda ise zenginleştirilmiş uygulamaların çocukların farklı gelişim alanlarına etkisi incelenmiştir. Bu alanda Türkiye’de bir model önerisi ve etkililiği sınanan bir çalışmaya yer verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi; Okul öncesi eğitim; Üstün yetenekli çocuklar; Strateji; Öğretim stratejileri.

Instructional Strategies Used Pre-school Gifted Children’s Education

Abstract

The study aims to examine the educational strategies used for gifted children in pre-schools and to reveal the current situation in Turkey and other countries. Gifted children, have specific developmental (social, cognitive, physical and personality) properties, differentiate from their peers regarding their experiences and learning. Due to their properties and potential, they need comprehensive educational programs. It is known that gifted children have specific and different educational approaches and models. But unfortunately, the educational practices regarding gifted children is limited in preschool period. Scanning model is used to document the articles and graduate thesis between 2010 to 2017 years, in terms of educational strategies used for gifted children in preschool period, 11 studies are documented and examined. According to the findings, the studies from different countries (United States of America, Netherlands, Turkey, Canada, Taiwan, Austria, Israel) are listed. Two studies are longitudinal and deal with the enrichment classroom practices, other studies depend on the effects of enrichment classroom practices to the children’s development. Suggest a model in Turkey in this field and has been shown to be included in the study to test its effectiveness.

Keywords: Pre-school; Pre-school education; Gifted children; Strategies; Educational strategies.

Extended Summary

Purpose

Gifted children with their own physical, mental, social and personality characteristics experience and learn the world different from their peers. Because gifted children exhibit considerable differences from their peers, they need opportunities to support their talents, interests and potentials as well as the chance to receive education with their peers (Dağlıoğlu, Doğan and Basit, 2017). Gifted children need a wide range of educational opportunities that cannot be achieved through regular programs because of their potential for improvement. There are different approaches and models for the education of these children. In pre-school years, however, instructional models related to the education of gifted children is limited. For this reason, this study was carried out in order to determine the teaching strategies used for the education of the pre-school gifted children.

Methods

The study, in which document analysis method was employed, included research articles on instructional strategies for the education of pre-school gifted children between 1990-2017. The data obtained from the research articles were coded and transferred into a computer. In the second phase, the studies were resolved by making a classification based on the themes and years. Two sub-themes were revealed: enriched educational practices applied to pre-school gifted children and other strategies.

Results

Eleven research (5 studies from the USA, 2 studies from Israel, and one study from the Netherlands, Turkey, Canada, Taiwan, and Austria) research article has been reached on the subject. Three of these studies are longitudinal studies. Hertzog, Klein and Katz (1999) lasted 2 years, David (2005) lasted 7 years, Özbay, Metin, Dağlıoğlu, Çalışandemir, Bencik-Kangal and Alemdar (2008) lasted 1 year and Kuo, Maker, Su and Hu (2010) lasted 3 years. Other studies were surveyed, researchers.

Discussion

It was revealed that five studies were conducted that enriched the education program Diezmann and Watters (2000) reported that 15 children aged 5 to 8 years, 10 weeks and 90 minutes of enriched training program per day developed the ability to express and make decisions. The study of Kuo et al (2010), in which qualitative and quantitative data on 61 children aged 4-6 methods were collected, showed that enriched education program affected problem-solving skills and multiple intelligence of the gifted children. David (2000), Coates, Thompson and Shimmin (2008) and Özbay et al. (2009) tested the effectiveness of enriched training programs.

In other in-class strategies for pre-school children, teachers have used Synectics activities, mathematics applications and materials, project approach, child-centred education, success groups and story. One of these studies was carried out longitudinally and the other studies were carried out in the screening model. Wadlington and Burns (1993) examined the usage of mathematics teaching practices and developed materials by 25 teachers from 22 different schools and found that classroom mathematics practices and the materials they use affected the concept acquisition. Meador (1995) found that the workshops practised by experts from different disciplines affected children's creativity. Mooij (1999) stated that the child-centred program for children between the ages of 4 to 8 can be applied to the gifted. Hertzog, Klein and Katz (1999) conducted a one-year project approach with 3-4 and 5-6-year-old children and found that the project approach supported the questioning skills. Walsh, Bowes and Sweller (2017) have shown that children improve their questioning skills through storytelling. Adelson and Carpenter (2011), on the other hand, found that 8 gifted students have high-level skills in the study which is related to the high-level thinking with 43 storybooks.

Conclusions

According to the findings obtained from the study, it was found that there are inadequate studies both in Turkey and in the world on gifted children in the preschool period. The importance of supporting studies on preschool to support the gifted children from early periods in today's world when early education is now a reality and supporting children was emphasized.

Giriş

Üstün yeteneklilik, çocuklardaki bilişsel becerilerin yaşlarına göre beklenenden daha hızlı geliştiği belirgin ve atipik bir gelişim örüntüsüdür (Morelock, 2010). Üstün yetenekli çocuklar, aktif, hızlı büyüyen, erken konuşan, yoğun merak sahibi, dikkatli, soyut düşünen, özgün fikirlere sahip, yaratıcı, hayal gücü yüksek, duygusal yönden duyarlı, asil ve mükemmeliyetçi çocuklardır (Hertzog, 2008) ve bu özellikleri sayesinde de kolaylıkla fark edilmektedirler.

Üstün yetenekli çocuklar, toplumların kalkınmasında önemli bir role sahiptirler. Çünkü üstün olma durumu her ülkenin/toplumun en değerli doğal kaynaklarından biridir (Dümenci, Gürsoy ve Aral, 2016). Davashgil ve Zena'ya göre (2004), üstün zekâ düzeyine sahip bireylerin eğitimi sadece ülkelerin geleceği açısından değil tüm insanlık açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda bireylere eşit eğitim hakkı sunulması bir gerekliliktir. Ancak, eşit eğitim olanakları aynı eğitim fırsatları anlamına gelmez, çünkü üstün zekâli öğrenciler normal yaşlılarından farklı özelliklere sahiptirler. Bu nedenle de, farklılaştırılmış bir eğitim programının gereksinimi içindedirler. Üstün ye-

tenekli çocuklar diğer yaşlılarından oldukça belirgin farklılıklar sergilediklerinden, normal yaşlıları ile birlikte olacakları eğitim fırsatlarına ek olarak ilgi, yetenek ve potansiyelleri doğrultusunda desteklenecekleri fırsatlara da ihtiyaç duyarlar (Dağlıoğlu, Doğan ve Basit, 2017). Sutherland'a göre (2005), her birey ayrı ve özgün olduğu için, yetenekleri doğrultusunda tanınması, geliştirilmesi ve eşit derecede değerli kılınması zorunludur.

Erken çocukluk dönemi, öğrenme teorileri ve biliş anlamında temel bir süreci içermesi nedeniyle üstün yetenekli çocukların olabildiğince erken yaşlarda fark edilmesi, eğitilmesi, gereksinimlerinin karşılanması bu çocukların potansiyellerini en iyi şekilde kullanmaları ve en üst seviyeye çıkarmaları için önemli bir adımdır (Hertzog, 2008; Kerem ve Kımık, 2004; Koç ve Saranlı, 2016; Sutherland, 2005). Bulduğu toplum özelinde ve dünya genelinde doğal bir zenginlik olan üstün yetenekli çocukların sahip oldukları performansı en üst seviyeye ulaştırmak ve bu yeteneği toplum yararına kullanabilmek için en uygun eğitim yaşantılarının nasıl olması gerektiği yüzyıllardır tartışılmaktadır. Üstün yetenekli çocukların eğitiminde hangi model uygulanırsa uygulansın farklı bakış açılarına sahip, geniş ilgi alanı olan strateji ve yöntemlerin çocukların var olan potansiyellerini geliştirmeye ve desteklemeye yönelik olması gerekmektedir.

Tüm eğitim süreçlerinde olduğu gibi, üstün yetenekli çocukların eğitiminde de öğretmenlerin eğitimi ve niteliği önemlidir. Bu süreçte öğretmenler, bilgi, beceri ve tutumları ile eğitim sürecine kalite kazandırırken, uyguladıkları yöntem, teknik ve stratejilerle eğitim programında yer alan davranışları öğrencilere kazandırmakla yükümlüdürler (Dağlıoğlu, 2010). Hertzog'a göre (2008), özellikle gözlem ve dokümantasyon ile ilgili profesyonel gelişiminin sağlanması için öğretmenler, bakıcılar ve personelin eğitilmesi gereklidir. Böylece, çocukların kabul gördüğü, değerli kılındığı, çocuk için anlamlı ve amaçlı öğrenme deneyimlerinin gerçekleştiği eğitim ortamının oluşturulması mümkündür.

Farklı ülkelerde bir bölümü normal gelişim gösteren çocuklarla ortak olmak üzere üstün yetenekli çocuklara yönelik çeşitli eğitim modelleri ve stratejileri kullanılmaktadır. Bu konuda son yıllarda hızlandırma, gruplama ve zenginleştirmeye yönelik eğitim modelleri (Dağlıoğlu, 2004; Dümenci, Gürsoy ve Aral, 2016), kapsayıcı eğitime yönelik çalışmalar (Hertzog, 2008; Sutherland, 2005) ve bireyselleştirilmiş eğitim programları ön plana çıkmıştır. Zenginleştirme; üstün yetenekli çocukların normal sınıflarda akranları ile birlikte eğitim aldıkları ancak eğitim yaşantılarının yatay ya da dikey zenginleştirildiği bir modeldir. Bu model; sınıf içi derslere ilaveler yapılarak yatay, ders saatlerinin aynı kaldığı ama ders içeriklerinin daha derinlemesine işlenmesini gerektiren dikey zenginleştirmeyi içermektedir (Clark, 1992; Cutts ve Mose-

ley, 2001; VanTassel-Baska, 2000). Zenginleştirmeye yönelik modeller, öğretmenlerin sınıf içinde farklı strateji ve yöntemler uygulamasını zorunlu kılmaktadır. Hızlandırma modelinde; okula erken başlama, genel olarak sınıf atlama, ileri olduğu derslerde sınıf atlama, birkaç sınıfı birleştirme, ek dersler ve kurslar alma yoğun şekilde görülür. Hızlandırma modelinde en yaygın kullanılan sınıf atlamadır ve hâlen olumlu/olumsuz etkileri tartışılmaktadır (Ataman, 2005; Clark 1992; Hertzog, 2008). Üstün yetenekli çocukların eğitimlerinde kullanılan gruplama modelinde ise benzer özelliklere sahip ve düzeyleri birbirine yakın olan çocukların bir araya getirilerek uygun eğitim düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi söz konusudur (Clark, 1992; Cutts ve Moseley, 2001; Hertzog, 2008; VanTassel-Baska, 2000).

Sak (2011) Türkiye’de üstün yetenekli çocukların eğitiminin yalnızca birkaç program türü ile sınırlı uygulamaların dışında uzun yıllar ihmal edildiğini belirtmektedir. Çocuklar için erken yaşlarda eğitimin önemli olduğu anlaşılmasına rağmen, ülkemizde özellikle okul öncesi yıllarda üstün yetenekli çocuklara yönelik program ve uygulamaların oldukça yetersiz olduğu görülmektedir.

Üstün yetenekli çocukların eğitiminin önemi, erken zamanda fark edilmelerinin gerekliliği ve sınıf içi uygulamalarda kullanılan öğretim stratejileri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de yapılan çalışmaların ve uygulamaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmada Dünyada ve Türkiye’de üstün yetenekli çocuklara yönelik okul öncesi dönemde uygulanan sınıf içi öğretim stratejilerinin incelenmesi ve mevcut durumun ortaya konması amaçlanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda bu alanda çalışan öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarının zenginleştirmesine yönelik öneriler sunulması planlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, okul öncesi dönem üstün yetenekli çocukların eğitimlerine yönelik kullanılan öğretim stratejilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmış ve döküman incelemesi yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 1990-2017 yılları arasında okul öncesi dönem üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik öğretim stratejilerini içeren araştırma makalelerinden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

1990-2017 yılları arasında okul öncesi dönem üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik öğretim stratejilerini içeren 11 makale kullanılarak veriler toplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Veri Analizi

Araştırmada kullanılan 11 makale doküman analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın ilk aşamasında ulusal ve uluslararası veri tabanlarında “üstün yetenekli, üstün yetenekli çocuklar, üstün yetenekli çocukların eğitimi, okul öncesi eğitim, erken çocukluk dönemi, öğretim stratejileri, üstün yetenekli ve okul öncesi” anahtar kelimeleri ile ayrıntılı bir tarama gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada ise ulaşılan çalışmalar yıllara ve temalarına göre ayrılarak çözümlenmiş, bulgular arasındaki ilişkiler açıklanarak neden-sonuç ilişkileri bağlamında tartışılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada okul öncesi üstün yetenekli çocukların öğretim sürecinde kullanılan stratejilere ilişkin 11 araştırma makalesine ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan kullanılan sınıf içi stratejilere yönelik zenginleştirme uygulamaları ve farklı sınıf içi uygulamalar olmak üzere iki alt tema elde edilmiştir.

Tablo 1. Okul Öncesi Dönem Üstün Yetenekli Çocukların Öğretim Sürecinde Zenginleştirme Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Tarih	Yazar	Çalışmanın Adı	Materyal Yöntem	Bulgular
2000	Diezmann ve Watters	An enrichment philosophy and strategy for empowering young gifted children to become autonomous learners in science. (Üstün yetenekli çocukların bilimde özerk öğrenenler olmasını desteklemek için bir zenginleştirme felsefesi ve stratejisi)	Tarama Modeli, - Zenginleştirilmiş eğitim programı, - Çalışmaya 5-8 yaş, 15 çocuk, - 10 hafta ve günde 90 dakikalık uygulama, - Anket ve çocuklar tarafından doldurulan formlar.	- Çocukların düşüncelerini ifade etme ve seçim yapabilme becerilerinin geliştiği, - Eğitime katılım konusunda motivasyonlarının yüksek olduğu, - Çocukların ilgi alanlarına yönelik becerileri geliştirdikleri ve bağımsız çalışma konusunda deneyim kazandıkları ortaya konmuştur.
2005	David, H.	Five gifted boys in one classroom: A case-study (Bir sınıfta 5 üstün yetenekli çocuk: Bir vaka analizi)	Tarama Modeli - 7 yıl süren zenginleştirilmiş sabah programı, - 3,5-4,5 yaş, 5 erkek çocuk, - Çocuklar, aileleri ve kardeşlerin doğal ortamda gözlemlenmesi.	- Gözlemler sonucunda fiziksel, psikolojik, eğitici ve ailesel detaylar da ortaya konmuş ve uygulanan programın eksiklikleri tartışılmıştır.

2008	Coates, Thompson and Shimmin	Using learning journeys to develop a challenging curriculum for gifted children in a nursery (kindergarten) setting (Anaokulundaki üstün yetenekli çocuklara yönelik müfredat geliştirmede öğrenme serüvenlerini kullanmak)	Tarama Modeli - Üstün yeteneklileri tanımlamak ve desteklemek için zenginleştirilmiş öğrenme ortamı ve programı, - Öğrenme ortamındaki gözlemler.	- Bu zenginleştirilmiş öğrenme ortamının çocukları motive ettiği, etkileşiminin desteklendiği görülmüştür.
2009	Özbay, Metin, Dağlıoğlu, Demir, Kangal ve Almedar	A model development for inclusive gifted education in Turkey (Türkiye’de üstün yeteneklilerin kapsayıcı eğitime yönelik bir model geliştirme)	Boylamsal Çalışma - Zenginleştirilmiş bir kaynaştırılma model geliştirmiş ve uygulanmıştır. - 20’si üstün yetenekli 160 anaokulu çocuğu.	- Uygulanan programın üstün yetenekli çocuklar olduğu kadar, normal gelişim gösteren çocuklar içinde etkili olduğu belirtilmiştir.
2010	Kuo, Maker, Su ve Hu	Identifying young gifted children and cultivating problem solving abilities and multiple intelligences. (Üstün yetenekli çocukları tanımlama; problem çözme becerilerini ve çoklu zekalarını geliştirme)	Boylamsal Çalışma/Tarama modeli - Zenginleştirme programı, - 4-6 yaş arası 61 çocuk, - Kontrol listeleri, görüşmeler, portfolyo değerlendirmesi, grup zeka testleri, oyun köşesinde gözlem, bireysel zeka testleri, yapılandırılmış gözlem etkinlikleri ve çoklu zeka alanları gözlemleri kullanılmıştır.	- Çocukların problem çözmeye dayalı becerilerinin geliştiği, - Programın çocuklar tarafından olumlu karşılandığı belirlenmiştir.

Sınıfında üstün yetenekli çocuk bulunan okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin zenginleştirme uygulamalarına ilişkin beş çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan üçü tarama modelinde, ikisi ise boylamsal çalışmadır. Diezmann ve Watters (2000) üstün yetenekli çocukların bağımsız hareket etme becerilerini desteklemek amacıyla bir program uygulamışlardır. Çalışmaya 5-8 yaş arası üstün yetenekli 15 çocuk dâhil edilmiştir. Üstün yetenekli çocukların seçiminde aile ve öğretmen görüşleri, standart testler kullanılmış ve üstün ye-

tenekli bir eğitimci ve özel eğitim uzmanının görüşlerine yer verilmiştir. Çalışmaya katılan çocuklara 10 hafta boyunca okul sonrası, 90 dakikalık zenginleştirilmiş eğitim programı uygulanmıştır. Bu eğitim programı üç aşamada uygulanmıştır. İlk aşama çocukların iletişim becerilerini; takım çalışması, dinleme ve tartışmalara etkin katılımını içermiştir. İkinci aşamada; uçuş, uzay ve gelecekteki yaşam konulu grup çalışmaları ile kavram becerileri, düşünme becerileri ve üst biliş süreçlerini desteklemek amaçlanmıştır. Son aşamada ise; çocukların proje tasarımlarına ve bu çalışmalarını sunmalarına yer verilmiştir. Uygulanan programın etkililiğini değerlendirmek için ailelerden anket yoluyla alınan geri bildirimler ve çocuklar tarafından doldurulan formlar kullanılmıştır. Uygulamanın sonucunda çocukların %97'sinin düşüncelerini daha rahat şekilde ifade edebildikleri, %75'inin ise özgür seçimler yapabildikleri belirlenmiştir. Ailelerden alınan geri bildirimlerde çocukların eğitime katılım konusunda motivasyonlarının yüksek olduğu, ilgi alanlarına yönelik becerileri geliştirdikleri ve bağımsız çalışma konusunda deneyim kazandıkları ortaya konmuştur.

David (2005) üstün yetenekli çocukların bulunduğu anaokullarında haftada üç gün zenginleştirilmiş sabah programında, üç buçuk ila dört buçuk yaş arasındaki beş erkek çocuk ile olgu bilim çalışması yapılmıştır. Çalışmaya katılan çocuklar yedi yıl boyunca gözlemlenmiştir. Çocuklar normal sınıflarında zenginleştirilmiş bir programa katılmışlardır. Bununla birlikte spor, satranç gibi faaliyetlere de katılmışlardır. Üstün yetenekli çocuklar, aileleri, kardeşleri yakından ve doğal ortamda gözlemlenmiştir. Gözlemler sonucunda fiziksel, psikolojik, eğitici ve ailesel detaylar da ortaya konmuş ve uygulanan programın eksiklikleri tartışılmıştır.

Coates, Thompson ve Shimmin (2008) okul öncesi eğitim sınıfında zenginleştirilmiş öğrenme ortamı ile üstün yeteneklileri tanımlamak ve desteklemek amacıyla yaptıkları çalışmada, çocukları bilişsel olarak zorlayacak, ihtiyaçlarına uygun seçilen etkinlikleri içeren bir program uygulamışlardır. İlgilerine göre çocukları motive etmek ve gelişimini gözlemlmek için öğrenme yolculuğu (Learning Journey) olarak adlandırdıkları etkinlikleri kullanmışlardır. Olgu bilim tekniğinin kullanıldığı çalışmada üstün yetenekli bir çocuk ve bir grup çocuk gözlemlenmiştir. Veriler öğrenme ortamındaki süreçlerin gözlemlenmesi yolu ile toplanmış ve alıntılarla tartışılmıştır. Bu zenginleştirilmiş öğrenme ortamının çocukları motive ettiği ve zorlayıcı yaşantılar sağlayarak etkileşiminin desteklendiği, yetişkinlerin çocuklarla bireysel grup olarak çalışmalarının çocukları desteklediği belirtilmiştir.

Özbay ve arkadaşları (2009) 4-6 yaş arası okul öncesi eğitim alan üstün yetenekli çocuklara yönelik zenginleştirilmiş bir kaynaştırma modeli geliştirmişlerdir. Geliştirilen modelin ilk aşamasında, üstün yetenekli potansiyeline sahip çocukların tanılaması yapılmıştır. Bu aşamada çocukların genel zihinsel

yetenekleri ve çoklu zekâ alanlarındaki becerilerine yönelik anket formu aileler tarafından doldurulmuş, daha sonra çocuk ve aile görüşmeye alınarak, çocuğun gelişimi değerlendirilmiştir. Çocuklara standart test olarak WISC-R, Stanford-Binet ve TKT 5-7 uygulanmıştır. İkinci aşamada, öğretimsel çevre düzenlemesi için öğrenme merkezleri (matematik-fen, doğa, dil, hareket-drama, müzik ve sanat) zenginleştirilmiş ve normal sınıftan bağımsız olarak çocukların bilgi, kavram ve becerilerini destekleyecek kaynak odalar hazırlanmıştır. Üçüncü aşamada, okul müfredatının bir parçası olarak çocukların bilgi ve kavramları derinlemesine inceleyecekleri bir program hazırlanmıştır. Dördüncü aşamada ise öğretmen eğitimi yapılmış, idari yapılanma sağlandıktan sonra izleme ve değerlendirme süreçleri planlanmıştır.

Kuo ve arkadaşları (2010) üstün yetenekli okul öncesi çocuklar için problem çözme becerileri ve çoklu zekâ alanlarının geliştirilmesi için zenginleştirme programını (PSMIGP) Tayvan'da müfredat dışı olarak üç yıl süreyle uygulamışlardır. Hem nitel hem de nicel yöntemle gerçekleştirilen çalışmanın amacı, üstün yetenekli çocukları tanılama modelini tanıtmak, çocukların problem çözme etkinliklerindeki performanslarını analiz etmek ve onların özel yeteneklerini ortaya koymaktır. Çalışmaya katılan çocuklar, kontrol listeleri, görüşmeler, portfolyo değerlendirmesi, grup zeka testleri, oyun merkezinde gözlem, bireysel zeka testleri, yapılandırılmış gözlem etkinlikleri ve çoklu zeka alanları gözlemleri dahil olmak üzere hem nesnel hem de öznel değerlendirmeyi içeren üç aşamalı bir süreçte tanılanmıştır. Bu çalışmaya 4-6 yaş arasında üstün yetenekli 61 çocuk normal gelişim gösteren akranları ile birlikte üç yıl boyunca katılmıştır. Program, grup etkinliği sınıfları ve yetenek gelişimi sınıflarına katılım dışında, tüm çocuklara yönelik problem çözme ve keşfe dayalı etkinlikleri içermektedir. Çalışmada; ilişkiler, desenler, değişim, bireysellik, çevre ve döngüler konularını temel alan ve her temel alana yönelik dört hafta süren bir program uygulanmıştır. Programa dahil edilen öğretmenler problem çözme ve çoklu zekâ konusunda üç günlük eğitim programına, çoklu zekâ atölyeleri ile beş günlük keşif atölyelerini içeren bilgi paylaşım toplantılarına katılmışlardır. Çalışmaya öğretmenlerle birlikte araştırma görevlileri ve gözlemciler de katılmıştır. Veri toplamada; gözlemcilerin gözlem notları, öğretmenlerin sürece yönelik geri dönütleri ve aile görüşmeleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda çocukların problem çözmeye dayalı beceriler geliştirdikleri ortaya konmuş ve program esnek olması, çocukların ihtiyacına yönelik yeterli ve gerekli bilgiyi içermesi, farklı fırsatlar ve materyaller sunması, motive edici olması ve çocukların potansiyellerine uygun farklı programları içermesi nedeniyle çocuklar tarafından olumlu karşılanmış ve başarılı olmuştur.

Tablo 2. Okul Öncesi Dönem Üstün Yetenekli Çocukların Öğretim Sürecinde Kullanılan Farklı Uygulamalara İlişkin Bulgular

Tarih	Yazar	Çalışmanın Adı	Materyal Yöntem	Bulgular
1993	Wadlington ve Burns	Math instructional practices within preschool/ kindergarten gifted programs. (Anaokulu üstün yetenekli programında matematik öğretimi uygulamaları)	Tarama modeli - Öğretmenlerin matematik öğretimi uygulamaları ve geliştirilen materyallerin kullanımı, - 22 farklı okuldan 25 öğretmen, - Anket formu ve görüşme.	- Öğretmenlerin küçük gruplar halinde yapılandırılmamış etkinlikleri kullandığı, - Üstün yetenekli çocuklara geleneksel erken çocukluk programlarında bulunan kavramları öğrettikleri belirlenmiştir.
1995	Meador, K. S.	The effect of synectics training on gifted and nongifted kindergarten students (Üstün yetenekli olan ve olmayan öğrencilerde sinectik eğitiminin etkisi)	Tarama Modeli - Synectics etkinlikler, - 107 çocuk, - Torrance Yaratıcı Düşünme Testi, Martinek, Zaichkowsky Kendilik Ölçeği ve Peabody Resim Kelime Testi, - 12 haftalık program.	- Üstün yetenekli çocukların yaratıcı düşünme becerilerinin daha yüksek olduğu, - Benlik algısı ve sözel becerilerde iki grup arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı görülmüştür.
1999	Hertzog, Klein ve Katz	Hypothesizing and theorizing: Challenge in an early childhood curriculum. (Erken çocukluk müfredatında sorgulama: Varsayım ve teoriler)	Boylamsal çalışma - Proje yaklaşımı - 3-4 ve 5-6 yaş grubu çocuklar, - Gözlem, video kayıtları fotoğraflar, öğrenci çalışmaları, çocukların planlama notları ve diğer dokümanlar.	- Uygulanan programın, çocukların bilişsel süreçlerini (hipotez kurma, analiz etme, tahminde bulunma gibi) ve yaşam becerilerini desteklediği görülmüştür.
1999	Mooij, T	Integrating gifted children into kindergarten by improving educational processes. (Eğitimsel süreçleri geliştirerek üstün yetenekli çocukları anaokuluna entegre etme)	Tarama Modeli - Çocuk merkezli eğitim uygulamaları - 4-8 yaş arası çocuklar, - Gözlem, görüşme, anket.	- Üstün yetenekli çocukların diğer çocuklar ile birlikte eğitim görmesinin yararlı olduğu vurgulanmıştır.

2011	Adelson ve Carpenter	Grouping for achievement gains: for whom does achievement grouping increase kindergarten reading growth? (Başarı kazanımları için gruplama: başarı gruplaması kimler için okul öncesinde okuma gelişimini artırır?)	Tarama Modeli - Sınıf içi başarı grupları. - 9340 çocuk, 1690 sınıf ve 580 farklı okul ile aileler, öğretmenler. - Görüşme, anket.	- Üstün yetenekli çocukların okuma becerilerinin daha fazla artış gösterdiği belirlenmiştir.
2017	Walsh, Bowes ve Sweller	Why would you say goodnight to the moon? response of young intellectually gifted children to lower and higher order questions during storybook reading. (Ay'a neden iyi geceler dedin? Entellektüel olarak üstün çocukların hikaye okuma sürecinde düşük ve yüksek düzeydeki sorulara verdikleri cevaplar)	Tarama Modeli - 43 hikâye kitabı - 8 üstün yetenekli çocuk. - Peabody Resim Kelime Testi, Raven İlerleyen Renkli Matrisler Testi.	- Üstün yetenekli çocukların küçük yaşlardan itibaren yüksek sorgulama becerisine sahip oldukları görülmüştür.

Okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuklarda öğretim sürecinde zenginleştirme modeli dışında araştırmacıların; sinektik (synectics) etkinlikler, matematik uygulamaları ve materyalleri, proje yaklaşımı, çocuk merkezli eğitim, başarı grupları ve hikâyeyi kullandıkları görülmüştür. Bu çalışmalardan biri boylamsal olarak yürütülmüş, diğer çalışmalar ise tarama modelinde gerçekleştirilmiştir.

Wadlington ve Burns (1993) tarafından yapılan çalışma; üç, dört ve beş yaşındaki çocuklar için erken çocukluk eğitimi programlarında matematik öğretim uygulamaları ve öğretmenler tarafından geliştirilen materyallerin kullanımının değerlendirilmesini içermektedir. Çalışmaya 15 devlet okulu, 5 üniversitede bulunan uygulama okulu ve 2 özel okuldan seçilen toplam 25 öğretmen katılmıştır. Öğretmenlere dört bölümden oluşan bir anket uygulanmıştır. Anket formunda; okullarda uygulanan üstün yetenekliler programı, programdaki öğretmenlerin yetkinlikleri ve altyapıları, programın genel bileşenleri, öğretmenlerin öğretim uygulamalarında kullandıkları yazılı ve sözel dil, sınıf içi matematik uygulamaları ve üstün yetenekli çocuklara yönelik sorular yer almıştır. Sonuçlar, öğretmenlerin çoğunun matematik eğitimi sağlarken, küçük gruplar halinde yapılandırılmamış etkinlikleri (keşfederek öğrenme, öğrenme merkezleri gibi) kullandıklarını göstermiştir. Öğretmenler üstün yetenekli çocukları genellikle daha büyük yaşlardaki çocuklara yönelik kavramlara maruz bırakmış olsalar da geleneksel erken çocukluk eğitim programlarında bulunan kavramları öğrettikleri belirlenmiştir.

Meador (1995) anaokuluna devam eden çocukların yaratıcılık, benlik

kavramı ve sözel becerilerinin gelişimine Sinektik etkinliklerin (farklı uzmanlık alanına sahip kişilerin bir araya gelerek küçük gruplarda yaratıcı düşüncüyü destekleyen problem çözme tekniği) etkisini belirlemek amacıyla, deneysel yöntemde bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Beş anaokulundan 107 çocuğun dâhil edildiği çalışmada bir deney, iki kontrol grubu oluşturulmuştur. Üstün yetenekli çocukların tanılanmasında; çocuklarla görüşme, yazılı bir metni yazdırma ve çocuklardan hikâyeye anlatmalarını isteme yöntemleri kullanılmıştır. Aileler ise çocukları ile ilgili bir form doldurmuşlardır. Standart test olarak Kaufman Brief Zekâ Testi, Kaufman Çocuklar İçin Değerlendirme Bataryası, William Iraksak Düşünme Testi ve Einstein Readiness Test kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak ise Torrance Yaratıcı Düşünme Testi, Martinek, Zaichkowsky Kendilik Ölçeği ve Peabody Resim Kelime Testi ön test ve son test olarak uygulanmıştır. Tanılama sürecinden sonra çocuklara sinektik etkinliklerinin yer aldığı program uygulanmıştır. Uygulama sürecinde araştırmacı 12 hafta boyunca haftada iki kez 20 dakika süren ve 8-10 çocuğun yer aldığı küçük grup çalışmalarına yer vermiştir. Uygulama sonucunda üstün yetenekli çocukların yaratıcı düşünme becerilerinin kontrol grubundaki çocuklara göre daha yüksek olduğu, benlik algısı ve sözel becerilerde iki grup arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı görülmüştür.

Hertzog, Klein ve Katz (1999), erken çocuk dönemindeki üstün yetenekli çocuklara proje yaklaşımı yoluyla sorgulamayı teşvik eden bir program uygulayarak, sonuçlarını analiz etmek için iki yıllık nitel bir çalışma yürütmüşlerdir. Üstün yetenekli çocukların tanılanmasında Kaufman Çocuklar İçin Değerlendirme Bataryası, ailelerden alınan dönütler ve çocukların çizimlerinin de yer aldığı portfolyo dosyaları kullanılmıştır. Araştırmada, üniversitenin uygulama anaokulunda 3-4 yaş ve 5-6 yaş çocukların bulunduğu sınıflarda, proje temelli yaklaşıma dayanan iki yıllık bir program uygulanmıştır. Veriler 130 saatlik gözlem, 30 saatlik video kayıtları (projeler ve etkinliklerde) fotoğraflar, öğrenci çalışmalarının fotokopisi, çocukların planlama notları ve diğer dokümanlardan elde edilmiştir. Veri analizi sonucunda; uygulanan programın, çocukların bilişsel süreçlerini (hipotez kurma, analiz etme, tahminde bulunma gibi) ve yaşam becerilerini desteklediği görülmüştür.

Mooij (1999)'nin okul öncesi eğitim alan üstün yetenekli çocuklar için öğrenci merkezli eğitim yaklaşımına yönelik uygulamalarını içeren çalışması iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında, sınıfta üstün yetenekli bir çocuk bulunan öğretmen ile annenin çocuk hakkındaki görüşleri alınmış bu doğrultuda öğrenci merkezli eğitim programı geliştirilmiştir. Hollanda'nın kuzey bölgesinde bulunan 14 anaokulunda çalışan öğretmenlere, okul danışmanlarına ve personele öğrenci merkezli eğitim konusunda eğitim verilmiştir. Çalışmada, 4-8 yaş arası çocuklara çocuk merkezli eğitim yaklaşımı uygulanmıştır. Veri toplamada anaokulu gözlemleri, öğretmenler ve per-

sonel ile yapılan görüşmeler ile öğretmenlerin yazılı açıklamalarını içeren anketler kullanılmıştır. İki üstün yetenekli çocuğa eğitimin etkisi derinlemesine incelenmiştir. Çalışmada dört yaşın tanılama sürecinde önemli olduğu ve çocuk merkezli müfredatın üstün yetenekli çocukların diğer çocuklar ile birlikte eğitim görmesinde kullanılabileceği öngörülmüştür.

Adelson ve Carpenter (2011), başarı grupları ve bu gruplarının okul öncesi üstün yetenekli çocukların okuma becerilerine etkisini belirlemeye çalıştıkları çalışmada, tüm yetenek seviyelerindeki çocukların, özellikle de üstün yetenekli çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için sınıf içi başarı gruplarını kullanmışlardır. 1998-1999 yılında anaokuluna devam eden, bir okuldan dört sınıf ve bir sınıftan 9 çocuktan oluşan ve tüm gün eğitim uygulanan başarı grupları (9340 çocuk, 1690 sınıf ve 580 farklı okul), aileleri ve öğretmenleri araştırmaya dâhil edilmiştir. Veri toplama araçları; ailelerle bilgisayarda yapılan görüşmeler, öğretmenlere ve okul yönetimine uygulanan anketlerden oluşmaktadır. Başarı gruplarına katılan çocukların okuma becerilerinin tüm örneklem içinde üstün yetenekli çocuklarda daha fazla artış gösterdiği, bu oranın da 11.20'den 43.63'e çıktığı görülmüştür. Tanılama sürecinin sonunda 160 çocuk arasından 20 çocuk üstün yetenekli olarak tanılanmış ve daha sonra bu çocuklara, zenginleştirilmiş kaynaştırma programı uygulanmıştır. Sonuçta uygulanan programın hem normal gelişim gösteren hem de üstün yetenekli çocuklara yarar sağladığı, bilişsel becerilerin (analitik düşünme, öğrenme, dil ve yaratıcılık gibi) gelişimini hızlandırdığı ve modelin normal çocuklara üstün yetenekli çocuklardan daha fazla yarar sağladığı görülmüştür.

Walsh, Bowes ve Sweller (2017) "Aya neden iyi geceler dedin? Üstün yetenekli çocukların hikâye okumada verdikleri-düşük ve yüksek-sorgulamaya yönelik cevaplar" adlı çalışmalarında, okul öncesi çocukların kitap okuma sırasında, alt ve üst düzey sorulara verdikleri bilişsel tepkilerin incelenmesini amaçlamışlardır. Çalışmaya orta ekonomik düzeyde, Sidney ve Avustralya'da okul öncesi eğitim gören ve İngilizce konuşan sekiz üstün yetenekli çocuk katılmış ve veri toplama aracı olarak Peabody Resim Kelime testi ile Raven'in Standart İlerleyen Matrisler Testi kullanılmıştır. Çalışmada ayrıca 43 çocuk kitabı kullanılarak, sorgulama düzeyine ilişkin sorular bu kitaplardan seçilmiştir. Verilerin analizinde düşük sorgulama, cevapların metindeki bir durumu/olayı alıntılama veya hafızadan hatırlama olarak ifade edilmiş, bu süreçte Bloom taksonomisi (hatırlama, anlama ve uygulama), yüksek sorgulama becerisinde Williams'ın (1972) "Öğrenme Sürecinin Bireyselleştirilmesi ve İnsanlaştırılması İçin Toplam Yaratıcılık Programı" dikkate alınmıştır. Çocuklardan alınan yüksek ve düşük sorgulamaya yönelik cevaplar kodlanmış, kodlamalar Blanks'ın soyutlama becerilerine yönelik dört alt boyuta (eşleme deneyimleri sınıflandırma, deneyimi yeniden oluşturma, düzenleme ve deneyim konusunda akıl yürütme) göre yapılmıştır. Araştırmanın so-

nucunda, üstün yetenekli çocukların küçük yaşlardan itibaren yüksek sorgulama becerisine sahip oldukları görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler

Okul öncesi üstün yetenekli çocuklara yönelik kullanılan sınıf içi stratejilere ilişkin ulusal ve uluslararası 11 (ABD 5, İsrail 2, Hollanda, Türkiye, Kanada, Tayvan ve Avusturya'da 1 çalışma) araştırma makalesine ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan 3 çalışma boylamsal çalışmadır. Hertzog, Klein ve Katz (1999) 2 yıl, David (2005) 7 yıl, Özbay ve arkadaşları (2008) 1 yıl ve Kuo ve arkadaşlarının çalışmaları (2010) üç yıl sürmüştür. Bulgularda zenginleştirilmiş eğitim programını uygulayan beş çalışmaya ulaşılmıştır. Diezmann ve Watters (2000) zenginleştirilmiş eğitim programının çocukların düşüncelerini ifade etme ve seçim yapma, Kuo ve arkadaşları (2010) ise problem çözme becerilerini etkilediğini ortaya koymuştur. Coates, Thompson ve Shimmen (2008), David (2005), Özbay ve arkadaşları (2009) ise zenginleştirilmiş eğitim programlarının etkililiğini sinamışlardır.

Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik diğer sınıf içi stratejilerde ise, Wadlington ve Burns (1993) öğretmenlerin sınıf içi matematik uygulamalarının ve kullandıkları materyallerin kavram kazanımını, Meador (1995) farklı disiplinlerden uzmanların uyguladığı atölyelerin çocukların yaratıcılığını etkilediğini ortaya koymuşlardır. Mooij (1999) ise çocuk merkezli programın üstün yeteneklilerde uygulanabileceğini, Hertzog ve arkadaşları (1999) proje yaklaşımının sorgulama becerisini desteklediğini, Walsh, Bowes ve Sweller (2017) hikâye yolu ile çocukların sorgulama becerilerinin geliştiğini, Adelson ve Carpenter (2011) ise başarı gruplarının çocukların okuma becerilerini artırdığını ortaya koymuşlardır.

Okul öncesi dönemin yaşam üzerindeki hızlı ve kritik etkileri, normal çocuklar üzerinde olduğu kadar üstün yetenekli çocukları da kapsamaktadır. Bu nedenle üstün yetenekli çocukların erken yıllarda tanınması ve uygun eğitim yaşantıları ile bu hızlı ve kritik dönemin en iyi şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de olduğu gibi dünyanın birçok ülkesinde de okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuklara yönelik sınıf içi stratejilerin yetersiz olması, bu dönemin öneminin yeterince anlaşılmadığını göstermektedir. Bu düşüncelerden hareketle okul öncesi dönemdeki üstün yetenekli çocuklara yönelik etkili uygulamaların geliştirilmesi, desteklenmesi, etkililiğinin sınanması ve bu alanda tüm ülkelerin gerekli hassasiyeti göstererek, disiplinlerarası çalışmalar üretmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Adelson, J. L. ve Carpenter, B. D. (2011). Grouping for achievement gains: for whom does achievement grouping increase kindergarten reading growth? *Gifted Child Quarterly*, 55(4), 265-278.
- Ataman, A. (2005). Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklar. A. Ataman, (Ed.), *Özel*

- gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Clark, B. (1992). *Growing up gifted: developing the potential of children at home and at school*. NY: Macmillan.
- Coates, D., Thompson, W. ve Shimmin, A. (2008). Using learning journeys to develop a challenging curriculum for gifted children in a nursery (kindergarten). *Gifted and Talented International*, 23(1), 97-104.
- Cutts, N. ve Moseley, M. (2001). *Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların eğitimi*. (İ. Ersevîm, Çev.). İstanbul: Özgür.
- David, H. (2005). Five gifted boys in one classroom: a case-study. *Gifted Education International*, 20(2), 229-245.
- Dağlıoğlu, H. E. (2004). Okul öncesi çağdaki üstün yetenekli çocukların eğitimi. 1. *Türkiye Üstün Yetenekliler Kongresi bildiri kitabı* içinde (75-85). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Dağlıoğlu, H. E. (2010). Üstün yetenekli çocukların eğitiminde öğretmen yeterlikleri ve özellikleri. *National Education*, 39(186), 72-85.
- Dağlıoğlu, H. E., Doğan, A. ve Basit, O. (2017). Kapsayıcı okul öncesi eğitim ortamlarında öğretmenler çocukların bireysel yeteneklerini belirlemek ve geliştirmek için neler yapıyor? *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(3), 883-910.
- Davaslıgil, Ü. ve Zeana, M. (2004). Üstün yeteneklilerin eğitimi projesi. 1. *Türkiye Üstün Yetenekliler Kongresi bildiri kitabı* içinde (85-101). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Diezmann, C. M. ve Watters, J. J. (2000). An enrichment philosophy and strategy for empowering young gifted children to become autonomous learners in science. *Gifted and Talented International*, 15(1), 6-18.
- Dümenci, S. B., Gürsoy, F. ve Aral, N. (2016). Türkiyede okul öncesi dönemdeki üstün potansiyelli ve üstün zekâlı olan çocukların eğitimleri. *Kastamonu Education Journal*, 24(5), 24-69.
- Hertzog, N. B. (2008). The practical strategies series in gifted education. *Early childhood gifted education*. U.S.A: Prufrock Press.
- Hertzog, N. B., Klein, M. M. ve Katz, L. G. (1999). Hypothesizing and theorizing: challenge in an early childhood curriculum. *Gifted and Talented International*, 14(1), 38-49.
- Kerem, E. A. ve Kımık, E. (2004). Erken çocukluk eğitiminde üstün yetenekli çocuklara “kimlikli bebekler” çalışmasıyla farklı bir bakış: bir uygulama örneği “deha bebek”. 1. *Türkiye Üstün Yetenekliler Kongresi bildiri kitabı* içinde (161-169). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Koç, F. ve Saranlı, A. G. (2017). Erken çocukluk dönemindeki üstün yetenekli çocuklara ilişkin Türkiye’de gerçekleştirilen lisansüstü çalışmaların çok boyutlu analizi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(41), 163-183.
- Kuo, C. C., Maker, J., Su, F. L. ve Hu, C. (2010). Identifying young gifted children and cultivating problem solving abilities and multiple intelligences. *Learning and Individual Differences*, 20(4), 365-379.
- Meador, K. S. (1995). The effect of synectics training on gifted and nongifted kindergarten students. *Talents and Gifts*, 18(1), 55-73.

- Mooij, T. (1999). Integrating gifted children into kindergarten by improving educational processes. *Gifted Child Quarterly*, 43(2), 63-74.
- Morelock, M. J. ve Morrison, K. (1999). Differentiating ‘developmentally appropriate’: The multidimensional curriculum model for young gifted children. *Roeper Review*, 21(3), 195-200.
- Özbay, Y., Metin, N., Dağlıoğlu, H. E., Çalışandemir, F., Bencik Kangal, S. ve Alemdar, M. (2009, Haziran). Model development for inclusive gifted education in Turkey. *12th Inclusive Education in the Balkan Countries: Policy and Practice* içinde (245-251). Ohrid-Makedonya.
- Sak, U. (2011). Üstün yetenekliler eğitim programları modeli (ÜYEP) ve sosyal geçerliği. *Eğitim ve Bilim*, 36(161), 213-229.
- Sutherland, M. (2005). *Gifted and talented in the early years: Practical activities for children 3 to 5*. London: Paul Chapman Publishing.
- VanTassel-Baska, J. (2000). Theory and research on curriculum development for the gifted. K. A. Heller, F. J. Mönks, R. J. Sternberg ve R. F. Subotnik, (Ed.), *International handbook of giftedness and talent* (2. baskı) içinde (345-365). Oxford, UK: Elsevier Science Ltd.
- Wadlington, E. ve Burns, J. M. (1993). Math instructional practices within preschool/kindergarten gifted programs. *Journal for the Education of the Gifted*, 17(1), 41-52.
- Walsh, R., Bowes, J. ve Sweller, N. (2017). Why would you say goodnight to the moon? Response of young intellectually gifted children to lower and higher order questions during storybook reading. *Journal for the Education of the Gifted*, 40(3), 220-246.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.